

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішенням Вченої ради
Інституту педагогіки НАПН України
Гопузов О.М.
Протокол від 03.09.2018 р., №12

**Програма
виробничої (педагогічної) практики
здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії
Інституту педагогіки НАПН України**

Розроблено випусковим

*відділом історії та філософії освіти,
відділом початкової освіти,
відділом навчання географії та економіки,
відділом біологічної, хімічної та фізичної освіти,
відділом економіки та управління загальною середньою освітою*

за погодженням з гарантами освітньо-наукової програми

*доктором педагогічних наук, професором Пироженко Л.В.
доктором педагогічних наук Цимбалару А.Д.
доктором педагогічних наук, професором Пометун О.І.*

Затверджено рішенням Вченої ради Інституту педагогіки НАПН України
протокол від 03.09.2018 р. №12

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Програма з виробничої (педагогічної) практики (далі – Програма) здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Інституту педагогіки НАПН України (далі – Інституту) регламентує форми, організацію, здійснення та захист проходження виробничої (педагогічної) практики аспірантів і осіб, які здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою.

Практика організовується та проводиться відповідно до вимог п.2 Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №261 «Про затвердження порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», «Положення про організацію освітнього процесу Інституту педагогіки НАПН України».

1.2. Виробнича (педагогічна) практика (далі – Практика) є **складовою** освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, обов'язковим компонентом підготовки науково-педагогічних працівників, що забезпечується поєднанням теоретичної підготовки з практикою. Педагогічна практика сприяє виявленню здібностей аспірантів і осіб, які здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою (далі – практикантів) до педагогічної діяльності та формуванню психологічної готовності до входження у професію.

Мета педагогічної практики – забезпечення розвитку професійно-педагогічних компетентностей майбутніх докторів філософії, **зокрема вмінь здійснювати** викладацьку роботу у ЗВО та якостей, необхідних для майбутньої самостійної науково-педагогічної діяльності.

Завдання педагогічної практики:

- застосування теоретичних знань **зі** спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін у розв'язанні конкретних педагогічних завдань та **вирішення** ситуацій;
- формування психолого-педагогічних та методичних умінь викладання відповідних навчальних дисциплін у системі вищої школи;
- вироблення **вмінь** організації основних форм навчання у вищій школі, застосування сучасних технологій і методик навчання;
- формування **умінь** професійного і педагогічного спілкування зі студентською аудиторією;
- **здобування** досвіду викладацької роботи, **формування** морально-етичних якостей викладача вищої школи, індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності, потреби в професійній самоосвіті та саморозвитку.

Об'єктом практики є науково-педагогічна діяльність у закладах вищої освіти, наукових установах НАПН тощо, а **предметом** – закономірності, прийоми, способи, методи та засоби науково-педагогічної діяльності, зумовлені її цілями, завданнями і змістом.

1.3. Цей розвиток охоплює поглиблення і закріплення знань аспірантів з питань форм здійснення і організації **освітнього** процесу в сучасних умовах; його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення; формування **вмінь і навичок** опрацювання наукових та інформаційних джерел **у процесі підготовки до занять**; застосування активних методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін відповідного фахового напрямку для можливості:

- організовувати та керувати пізнавальною діяльністю студентів, формувати у студентів критичне мислення;
- обрати методи та засоби навчання і контролю;
- здійснювати контроль і оцінювання результатів, проводити корекцію процесу навчання;
- організовувати та аналізувати свою педагогічну діяльність;
- аналізувати навчальну та навчально-методичну літературу, використовувати її в педагогічній практиці;
- активно діяти та взаємодіяти у складі науково-педагогічного колективу;
- добирати і розробляти психологічні засоби підвищення психологічного потенціалу наукової діяльності;
- обґрунтовувати та впроваджувати у ЗВО, науковій установі нововведення, зокрема, інноваційний зміст навчання;
- аналізувати і застосовувати наукові результати, розроблені у світовій спільноті;
- застосовувати в професійній сфері професійну лексику;
- репрезентувати наукові досягнення з використанням професійної лексики,
- самовдосконалюватися та саморозвиватися як особистість;
- застосовувати етичні, правові норми в науковій і професійній діяльності;
- працювати у команді;
- добирати відповідний навчальний матеріал, структурувати його;
- планувати навчальні заняття згідно з робочою програмою кредитного модуля;
- розробляти зміст, проводити структурування навчального матеріалу та проводити заняття різних видів;
- забезпечувати послідовність викладення матеріалу та міждисциплінарні зв'язки.

1.4. Основними умовами ефективності практики є: теоретична обґрунтованість, освітній і виховний характер, комплексний підхід до змісту та організації.

1.5. Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії на практику передбачено 30 годин, з яких:

- ознайомлення з плануванням й організацією освітнього та методичного процесу закладу вищої освіти, наукової установи (до 5 год);
- відвідування лекційних, семінарських та практичних занять викладачів структурних підрозділів закладу вищої освіти, наукової установи (до 5 год);
- методичну роботу (підготовка конспектів лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять тощо) (2 год на кожне заняття), тренінгів не менше 10 год;
 - проведення занять:
 - лекційних (не більше 4 год);
 - практичних, семінарських, лабораторних тощо (не менше 6 год);
 - тренінгів (не менше 10 год).
 - підготовка звітних матеріалів

1.6. Для аспірантів аспірантури і осіб, які здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою, зарахованих із посад науково-педагогічних працівників, які мають педагогічний стаж, практика за рішенням відділу може

зовсім не проводиться (за умови надання позитивної характеристики з місця роботи).

II. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

2.1. Практика організовується та проводиться на структурних підрозділах закладів вищої освіти, наукових установ тощо **з**адля набуття досвіду педагогічної діяльності, а також:

- закріплення і поглиблення теоретичних знань, **з**добутих під час навчання в аспірантурі;
- поглиблення та застосування фахових знань у розв'язанні конкретних педагогічних завдань практики;
- **ф**ормування уявлень про діяльність структурного підрозділу на посаді науково-педагогічного працівника **в** період проходження практики;
- набуття досвіду проведення під безпосереднім керівництвом керівника практики лекційних, семінарських та практичних занять, тренінгів;
- інтеграції науково-дослідної та педагогічної діяльності практикантів;
- **у**провадження результатів дисертаційної роботи в освітній процес;
- формування педагогічних здібностей на основі первинного досвіду практики;
- формування навичок самоосвіти і самовдосконалення.

2.2. У процесі проходження практики практиканти повинні ознайомитися з усіма видами робіт науково-педагогічного працівника, передбачених Положенням про структурний підрозділ та виконати **т**акі завдання як практиканта:

навчальні:

1) знати нормативно-правову базу, що регламентує організацію освітнього процесу у вищій школі, функціональні обов'язки науково-педагогічного персоналу та основ методики викладання у вищій школі;

2) формувати **в**міння використовувати теоретичні знання з фахових дисциплін у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних і виховних завдань заняття;

3) формувати психолого-педагогічну готовність до проведення занять з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності;

4) опанувати сучасними освітніми технологіями та методами навчально-виховної роботи.

наукові:

1) поглибити знання з фахових навчальних дисциплін;

2) самостійно вивчати передовий педагогічний досвід, узагальнювати й використовувати його **в** професійній діяльності;

3) застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та Інтернет-технології, включаючи методи пошуку, отримання, **о**броблення і зберігання наукової інформації, **у**міння управління інформацією, знаннями, ресурсами;

4) використовувати програмні продукти відповідно до експериментальних і практичних завдань дисертаційної роботи.

5) формувати вміння здійснювати науково-дослідницьку роботу **в** процесі практики;

4) формувати вміння **адаптувати наукову інформацію** в навчальний матеріал;
виховні:

1) виховувати інтерес до педагогічної діяльності;

2) формувати потребу **в** педагогічній самоосвіті та самовдосконаленні;

професійні:

1) формувати:

- **у**міння та навички педагогічного впливу на особистість;
- навички використання професійної риторики, організації процесу **ефективного педагогічного спілкування** й управління ним;
- **у**міння володіти технікою **мовлення**, прийомами, що допомагають переконувати, критикувати, досягати рішень, компромісів;
- **у**міння володіти культурою педагогічного спілкування, а саме: уміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь;
- здатність до оцінювання навчальних досягнень студентів відповідно до встановлених критеріїв та використання інноваційних методів та прийомів оцінювання навчальної діяльності **здобувачів освіти**.
- **у**міння розробляти **сценарії** ділових ігор, ситуаційних задач, тренінгів, квестів, різні види тестів;
- здатність здійснювати відбір і реалізацію змісту навчального матеріалу відповідно до мети **й** завдань освіти з урахуванням її функцій, а також особливостей навчального закладу, навчальних груп, окремих студентів;
- здатність подавати навчальний матеріал доступно і переконливо;
- здатність методично доцільно використовувати традиційні та інноваційні види посібників (електронних, мультимедійних), аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання;
- здатність застосовувати форми і методи дистанційного навчання (дистанційних лекцій, вебсемінарів, навчальних чатів);

2) визначати:

- організаційну структуру заняття залежно від мети, змісту та конкретних умов проведення;
- форми, методи, засоби навчання, що відповідають дидактичним принципам, **у**раховуючи вікові та психологічні особливості здобувачів вищої освіти **в** конкретних умовах навчання;
- навчальну, розвивальну, виховну мету заняття зі спеціальності, організаційні форми й методи їх реалізації;

3) добирати, а в разі необхідності виготовляти, дидактичний матеріал та наочність відповідно до пізнавальної мети (підтверджувати теоретичні положення та висновки прикладами **з** педагогічної практики);

4) дидактично обґрунтовано застосовувати технічні засоби навчання.

2.3. Організацію практики та контроль за її проходженням забезпечують випускові відділи Інституту, за якими закріплені аспіранти.

2.4. Терміни проходження практики та її зміст зазначаються в індивідуальному плані практиканта та затверджуються науковим керівником.

2.5. Керівником практики призначається науковий керівник дисертаційної роботи (в окремих випадках – досвідчений науково-педагогічний працівник цього ж

відділу). Загальне керівництво практикою покладається на завідувача випускового відділу.

2.6. Безпосередній керівник практики зобов'язаний:

- забезпечувати чітку організацію, планування та облік результатів практики;
- створити необхідні умови для виконання **в** повному обсязі програми й індивідуального плану проходження практики;
- оцінювати проходження практики відповідно до положень Програми;
- проводити виховну роботу з практикантами, **акцентуючи на розвиткові** ділових на морально-вольових якостей, **дотриманні** правил етичної поведінки, службової дисципліни та законності;
- на засіданнях випускових відділів доповідати **про результати проходження практики;**
- надавати допомогу організаційного та методичного характеру **щодо** навчальної взаємодії, **а також** з підготовки практикантом індивідуального плану проходження практики (Додаток А), звіту про практику, план-конспектів проведення залікових занять;
- брати участь у настанов**ному** інструктажі (перед початком практики);
- у випадку порушення практикантом дисципліни, нехтування своїми обов'язками, а також виникненні конфліктних ситуацій повідомляти про це письмово (заявою) завідувача відділу;
- підготувати відгук-характеристику на практиканта за результатами проходження практики (Додаток Б).

2.7. У межах завдань практики здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії **має право:**

- ознайомитися з номенклатурою справ структурного підрозділу закладу вищої освіти, наукової установи (обліково-звітними та навчально-методичними матеріалами);
- користуватись матеріально-технічною базою структурного підрозділу закладу вищої освіти, наукової установи;
- звертатися за консультаціями з надання методичної допомоги до безпосереднього керівника практики;
- відвідувати заняття досвідчених науково-педагогічних працівників структурного підрозділу закладу вищої освіти, наукової установи **зادля** вивчення методики викладання та передового педагогічного досвіду;
- вносити пропозиції щодо вдосконалення організації і порядку проведення практики.

Під час проходження практики здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії **зобов'язаний:**

- вивчити нормативно-правові акти з питань законодавчого та нормативно-правового регулювання питань вищої освіти в Україні, організації освітнього процесу та діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти;
- дотримуватися службової дисципліни, норм моралі та професійної етики;
- виконувати унормовані вимоги наукового керівника практики;
- результати проходження практики відображати **в** щоденнику педагогічної практики аспіранта.

У результаті проходження практики здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен **знати**:

- нормативно-правові акти, які регламентують діяльність закладів вищої освіти, у тому числі зі специфічними умовами навчання, планування й організацію освітнього процесу;
- функціональні обов'язки науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти;
- особливості оформлення індивідуального плану роботи науково-педагогічного працівника та змістове наповнення усіх видів його діяльності;
- організацію впровадження та практику використання комп'ютерної техніки, інформаційних та мультимедійних систем, а також статистичних баз даних;
- форми та засоби організації й контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- структуру та зміст навчальних планів;
- вимоги до складання тематичного плану, навчальної програми, робочої навчальної програми, планів-конспектів лекційного, семінарського і практичного занять, методик їхньої підготовки, проведення й аналізу.

У результаті проходження практики здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен **уміти**:

- методично грамотно оформляти плани-конспекти семінарських та практичних занять (логічність і послідовність, повноту і репрезентативність, використання нормативних та наукових джерел, загальну грамотність, якість дидактичних матеріалів);
- укладати тестові матеріали для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу;
- устанавлювати контакт з аудиторією та підтримувати його впродовж заняття;
- використовувати різні технічні засоби навчання в освітньому процесі;
- аналізувати, узагальнювати та обґрунтовувати результати педагогічної діяльності.

За результатами проходження практики здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен **сформувати вміння**:

- проведення заняття як науково-педагогічний працівник;
- підготовки необхідних для занять наочних засобів, методичних рекомендацій, дидактичного забезпечення;
- вивчення передового педагогічного досвіду, застосування його у власній практичній діяльності;
- працювати на етапі підготовки до практичних та семінарських занять з науковою літературою, зокрема монографіями, дисертаціями, енциклопедіями, словниками, періодичними та іншими джерелами.

2.8. Звіт про результати проходження практики заслуховується на засіданні випускового відділу. Витяг із засідання відділу долучається до звітних матеріалів з практики.

2.9. Термін проходження практики визначається навчальним планом зі спеціальності.

ІІІ. ПОРЯДОК ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ ТА ЇЇ ЗМІСТ

3.1. Практика включає чотири етапи:

- підготовчий,
- початковий,
- основний,
- заключний.

3.2. Підготовка до проведення практики розпочинається на лекційних, семінарських та практичних заняттях із професійно орієнтованих дисциплін.

3.3. На початковому етапі практикант:

- з'ясовує функції, мету, завдання практики;
- складає індивідуальний план проходження практики;
- ознайомлюється з організаційною, навчально-методичною та науковою роботою кафедри, нормативно-правовою базою, що регламентує організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти (зокрема – зі специфічними умовами навчання) та основами методики викладання і педагогічної майстерності у вищій школі;

- відвідує заняття керівника практики;
- укладає розгорнуті план-конспекти занять, обговорює їх з науковим керівником;
- готує необхідні методичні та дидактичні матеріали для проведення занять.

3.4. На основному етапі практики практикант:

- проводить на належному методичному рівні заняття відповідно до плану;
- бере активну участь у засіданнях структурних підрозділів закладу вищої освіти, наукової установи.

3.5. На заключному етапі практикант:

- готує звітні матеріали проходження практики;
- звітує безпосередньому керівнику практики задля перевірки та оцінювання;
- захищає результати практики на засіданні випускового відділу.

ІV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

4.1. Щоденник педагогічної практики аспіранта відображає заплановані організаційні, практичні та звітні заходи. У плані вказується терміни проведення заходів та робляться відмітки про їх виконання власноруч.

4.2. Під час проходження практики здійснюється контроль виконання індивідуального плану безпосереднім керівником.

4.3. Після завершення проходження практики аспірант складає та подає на випусковий відділ погоджений із безпосереднім керівником звіт про її проходження (якщо завідувач відділу є керівником практики, то звіт не погоджується, а лише затверджується ним).

4.4. Звіт про проходження практики має містити відомості про виконання індивідуального плану практиканта в щоденнику педагогічної практики аспіранта; план-конспекти та методичні розроблення занять; відгук-характеристику керівника практики. Матеріали практики зберігаються в особовій справі аспіранта.

4.5. Під час навчальної практики практикант повинен оволодіти основами конструктивно-планувальних, комунікативно-навчальних, організаційних та дослідницьких умінь, які підлягають оцінюванню:

конструктивно-планувальні вміння:

а) складати план-конспекти семінарських та практичних занять; визначати мету та завдання кожного заняття, його структуру; укладати зміст план-конспекту заняття; доцільно добирати дидактичний матеріал, визначати систему завдань і вправ;

б) обирати ефективні методи і прийоми досягнення сформульованих цілей занять;

в) устанавлювати міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки;

г) використовувати всі дидактичні можливості підручників із навчальної дисципліни (методичний апарат, контрольні питання і завдання, ілюстративний матеріал, вправи тощо);

д) визначати послідовність виконання завдань на практичному занятті;

е) використовувати реальні та проєктувати навчальні ситуації;

є) методично грамотно використовувати технічні засоби навчання на занятті;

ж) проводити методичний аналіз навчального матеріалу: встановлювати наступність і перспективність у вивченні, співвідношення між теоретичним матеріалом і практичними вміннями, диференціювати матеріал за ступенем складності його засвоєння, виокремлювати головне;

комунікативно-навчальні вміння:

а) устанавлювати і підтримувати контакт з аудиторією;

б) визначати об'єкти контролю навчальної діяльності студентів і добирати відповідні їм методичні прийоми, у тому числі тестові завдання;

в) розуміти та застосовувати різні засоби комунікації;

організаційні вміння:

а) організовувати виконання власного плану практики;

б) забезпечувати потрібний ритм навчальної діяльності на заняттях;

в) навчати студентів раціональних прийомів самостійної роботи;

г) раціонально поєднувати колективні (фронтальні, групові, парні) та індивідуальні форми роботи з урахуванням теми й завдань заняття;

д) здійснювати різні прийоми активізації студентів;

е) методично доцільно використовувати традиційні посібники, аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання;

розвивально-виховні вміння:

а) реалізовувати навчальний, розвивальний та виховний потенціал змісту заняття;

б) формувати і розвивати інтелектуальну та емоційну сфери особистості студента, його пізнавальні інтереси;

дослідницькі вміння:

а) виявляти рівень сформованості професійних умінь та навичок використовуючи можливості змісту навчальної дисципліни;

б) спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід науково-педагогічних працівників кафедри, переносити ефективні прийоми і форми роботи в практику власної діяльності;

в) вивчати нормативні, науково-методичні та педагогічні джерела інформації, а також удосконалювати власні знання з навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу.

V. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ТА ЗАХИСТ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

5.1. До захисту практики **аспіранти подають такі** документи:

- щоденник педагогічної практики аспіранта (Додаток А);
- відгук-характеристика керівника практики (Додаток Б);
- план-конспекти проведених залікових занять;
- звіт про проходження практики;
- витяг **із** протоколу засідання випускового відділу.

5.2. До захисту практики **допускають аспірантів**, які **в** повному обсязі виконали індивідуальний план практики **й** надали пакет документів, передбачених п.5.1. Програми.

5.3. Аспірант**ів**, які не виконали індивідуальний план проходження практики, до її захисту не допуска**ють**.

5.4. Результати практики та її захист оцін**юють** на підставі наданих звітних документів, а також висновків, які відображені у відгуку характеристиці керівника практики.

5.5. Захист практики оцінюється за 100-бальною шкалою з метою одержання еквівалентних оцінок за національною шкалою та за шкалою ECTS.

5.6. Підсумки практики та результати її захисту **узагальнюють та подають** до відділу аспірантури і докторантури Інституту.

5.7. Аспірант**и**, який не виконав програму практики, отримав негативний висновок щодо її проходження або незадовільну оцінку за результатами захисту, **має** право повторного її проходження та захисту у встановленому порядку.

5.8. Матеріали практики зберігаються в особових справах аспірант**ів** **у** відділі аспірантури і докторантури.

ВИСНОВОК КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ ВІД ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ

Дата складання заліку « » _____ 20__ р.

Оцінка:

за національною шкалою _____

кількість балів _____

за шкалою ECTS _____

Керівник практики від Інституту педагогіки _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ПІДСУМОК СКЛАДАННЯ ЗАЛІКУ

Відсотки підсумкової оцінки	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81		C
69-74		D
60-68	Задовільно	E
35-59		FX
1-34		F

ВІДГУК ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕВІРЯЛИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ
